

Polónyi István

**Oktatás, oktatáspolitiká,  
oktatásgazdaság**

Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest

# Tartalom

1. Bevezető . . . . .	11
2. Közpolitika, oktatáspolitikai . . . . .	13
2.1. A politika, közpolitika . . . . .	13
2.2. Oktatáspolitikai és formálói . . . . .	16
3. Az oktatás környezete és kapcsolatrendszere . . . . .	19
3.1. A gazdaság és az oktatás kapcsolata . . . . .	19
3.2. Globalizáció és integráció . . . . .	25
3.3. A posztindusztriális kor és az oktatás . . . . .	28
3.3.1. A posztindusztriális korszak sajátosságai . . . . .	28
3.3.2. A posztindusztriális korszak és az oktatás . . . . .	33
3.3.3. Az oktatásirányítás változása . . . . .	34
3.3.4. A végzettségek elismerése és a képzések hasonulása . . . . .	37
3.3.5. Egy csodafogalom – a kompetencia . . . . .	39
3.3.6. Melléklet . . . . .	41
3.4. Oktatáspolitikai és demográfia . . . . .	43
3.4.1. A demográfiai folyamatokról általában . . . . .	43
3.4.1.1. A termékenység mérőszámai . . . . .	43
3.4.1.2. Halálozás, halandóság mérőszámai . . . . .	45
3.4.1.3. A termékenység és a halálozás tendenciái . . . . .	47
3.4.2. A hazai demográfiai folyamatok . . . . .	53
3.4.2.1. A népesség területi eloszlása . . . . .	67
3.4.2.2. Az oktatási rendszer fejlesztése és a népesség-előrebecslés . . . . .	69
3.4.2.2.1. A népesség előreszámítása Magyarországon . . . . .	70
3.4.2.2.2. A cigány népesség . . . . .	73
3.4.3. Demográfiai folyamatok oktatáspolitikai kihatása . . . . .	77
3.4.4. Melléklet . . . . .	78
3.5. Oktatás- és foglalkoztatáspolitikai . . . . .	89
3.6. A hazai tudomány és kutatás . . . . .	91
3.6.1. A magyar tudomány mítosza . . . . .	91
3.6.2. A Magyar Tudományos Akadémia szerepe . . . . .	94
3.6.3. A hazai kutatás szervezete és jellemzői . . . . .	103
3.6.4. Melléklet . . . . .	109

<b>4. Az oktatáspolitikai közege</b> . . . . .	113
4.1. A közoktatás . . . . .	115
4.1.1. A magyar oktatás a 20. században – egy kis történelmi áttekintés . . . . .	119
4.1.2. Az óvoda . . . . .	121
4.1.2.1. Az óvodások jellemzői . . . . .	122
4.1.2.2. Az óvodák fenntartói szerkezete . . . . .	123
4.1.2.3. Rövid regionális kitekintés . . . . .	125
4.1.2.4. Az óvodai ellátás kiadásai nemzetközi összehasonlításban . . . . .	127
4.1.2.5. Hátrányos helyzetű csoportok az óvodában . . . . .	129
4.1.2.6. Befejezésül az óvodáról . . . . .	132
4.1.3. Az általános iskola . . . . .	133
4.1.3.1. Szerkezeti kérdések . . . . .	133
4.1.3.2. Eredményesség . . . . .	135
4.1.3.3. Az általános iskolai képzés minősége . . . . .	139
4.1.4. Gyógypedagógiai képzés . . . . .	141
4.1.4.1. A fogyatékos tanulók létszámának alakulása . . . . .	141
4.1.4.2. Finanszírozás és kondíciók . . . . .	147
4.1.4.3. Befejezésül a gyógypedagógiai képzésről . . . . .	150
4.1.5. A hazai középfokú oktatás és a szakképzés jellemzői . . . . .	151
4.1.5.1. A rendszerváltás – szakképzési rendszerváltozás . . . . .	152
4.1.5.2. A középfokú képzés létszámainak alakulása . . . . .	155
4.1.5.3. Regionális jellemzők . . . . .	157
4.1.5.4. A szakképzés arányai . . . . .	159
4.1.5.5. A népesség alakulásának következménye a hazai oktatási rendszerre . . . . .	164
4.1.6. Iskolarendszeren kívüli szakképzés . . . . .	166
4.1.7. A posztsekunder képzés – zavarok és törekvések . . . . .	167
4.1.8. Befejezésül a közoktatásról . . . . .	170
4.2. Felsőoktatás . . . . .	174
4.2.1. A felsőoktatás tömegesedése . . . . .	174
4.2.2. A hazai felsőoktatás mennyiségi és szerkezeti problémái . . . . .	180
4.2.2.1. A felsőoktatási képzés volumene és a gazdasági fejlettség – avagy van-e túlképzés . . . . .	181
4.2.2.2. A hazai felsőoktatás vertikális struktúrája nemzetközi összehasonlításban . . . . .	183

4.2.2.3. A hazai felsőoktatás horizontális szerkezetének nemzetközi összehasonlítása . . . . .	186
4.2.2.4. A demográfiai folyamatok hatása a hazai felsőoktatásra . . . . .	189
4.2.3. A hazai felsőoktatási felvétel néhány tendenciája az ezredforduló után . . . . .	191
4.2.3.1. A felsőoktatási keresletet és kínálatot befolyásoló aktuális tényezők . . . . .	192
4.2.3.2. A felsőoktatásba jelentkezők száma . . . . .	196
4.2.3.3. A hátrányos helyzetűek bekerülésének előmozdítása . . . . .	197
4.2.3.4. A részidős képzésre jelentkezőkről. . . . .	199
4.2.3.5. A beiskolázási tendenciák intézményenként . . . . .	206
4.2.3.6. A felsőoktatási intézmények regionalitása . . . . .	207
4.2.3.7. Befejezésül a felsőoktatási felvételtől . . . . .	213
4.2.4. Fejlesztő főiskola, avagy egy hiányzó láncszem a hazai felsőoktatásban? . . . . .	214
4.2.5. A hazai felsőoktatás kibocsátásának zavarai . . . . .	218
4.2.5.1. A hazai felsőoktatás és a munkaerő-piaci előrejelzések . . . . .	218
4.2.5.1.1. A gazdasági előrejelzés . . . . .	219
4.2.5.1.2. A felsőfokú szakemberigény és -kibocsátás . . . . .	221
4.2.5.1.3. Tanulások . . . . .	223
4.2.5.2. A diplomások száma és munkaerő-piaci aránya . . . . .	223
4.2.5.3. A diplomások foglalkoztatásának néhány jellemzője Magyarországon . . . . .	229
4.2.5.3.1. A bérstruktúra néhány tanulsága . . . . .	229
4.2.5.3.2. Az aktivitás és a munkanélküliség . . . . .	231
4.2.5.3.3. A diplomás foglalkoztatás néhány hazai jellemzője . . . . .	233
4.2.6. A hazai felsőoktatás-politika, 1990–2005 . . . . .	237
4.2.6.1. Az első felsőoktatási törvény, 1993 . . . . .	238
4.2.6.2. A felsőoktatás fejlesztésének irányelvei, 1995. . . . .	241
4.2.6.3. A felsőoktatás integrációja, 1999. . . . .	243
4.2.6.4. A felsőoktatás stratégiai terve és az új törvény, 2005 . . . . .	244
4.2.6.5. Tanulások . . . . .	248
4.2.7. A kétszintű képzés . . . . .	248
4.2.7.1. A Bolognai Nyilatkozat . . . . .	248

4.2.7.2. A bolognai folyamat és a munkapiac . . . . .	251
4.2.7.3. „Magyar Bologna” . . . . .	253
4.2.8. Befejezésül a felsőoktatásról . . . . .	255
4.3. Felnőttképzés – élethosszig tartó képzés . . . . .	260
4.3.1. A felnőttképzés fogalmi kerete . . . . .	260
4.3.2. A felnőttképzés hazai részvételi jellemzői . . . . .	263
4.3.3. A felnőttképzés részvételi jellemzői a fejlett országokban . . . . .	267
4.3.4. A felnőttképzés egyéni, közösségi és munkáltatói kiadásai . . . . .	271
4.3.5. Befejezésül a felnőttképzésről. . . . .	272
4.4. Pedagógusok, oktatók. . . . .	273
4.4.1. A pedagógusok . . . . .	273
4.4.2. A pedagógusok foglalkoztatása és bérezése . . . . .	274
4.4.3. A pedagógusok szelekciós mechanizmusa . . . . .	283
4.4.3.1. A pedagógusképzés jelentkezői . . . . .	283
4.4.3.2. A kibocsátottak . . . . .	286
4.4.3.3. A pedagóguskeresetek problémája és megoldása . . . . .	292
4.4.3.4. A hazai pedagógusképzés reformja. . . . .	294
4.4.3.4.1. A hazai pedagógusképzés történelmi előzményei . . . . .	294
4.4.3.4.2. A bolognai képzés bevezetésének hatása a pedagógusképzésre . . . . .	297
4.4.4. A felsőoktatási oktatók . . . . .	302
4.4.4.1. Hallgató-oktató arány. . . . .	302
4.4.4.2. Az oktatók korstruktúrája. . . . .	304
4.4.4.3. Az oktatók tudományos minősítése . . . . .	307
4.4.4.4. A nagydoktorok . . . . .	308
4.4.4.5. Professzori keresetek . . . . .	311
4.4.4.6. A nők aránya . . . . .	314
4.4.5. Befejezésül a pedagógusokról, oktatókról . . . . .	315
4.5. Melléklet . . . . .	319
<b>5. Az oktatáspolitikai célja és eszközei. . . . .</b>	<b>341</b>
5.1. Az oktatáspolitikai általánosan elfogadott céljai . . . . .	341
5.1.1. Igazságosság, méltányosság és esélyegyenlőség . . . . .	342
5.1.2. Társadalmi kohézió. . . . .	345
5.1.3. Minőség. . . . .	347
5.1.3.1. A minőség értelmezése általában. . . . .	348

5.1.3.2. Az iskola minőségbiztosításáról oktatásgazdasági aspektusból . . . . .	350
5.1.3.3. A minőségügy oktatási rendszeren belüli sikertelensége . . . . .	354
5.1.3.4. A minőségmérés problémákkal – a PISA- és az IALS-vizsgálat. . . . .	358
5.1.3.5. Az eredményességet hátráltató tényezők . . . . .	361
5.1.3.6. A minőségértékelés egy másik metszete – a rangsorok . . .	365
5.1.3.7. A nemzeti minőségi díjak . . . . .	370
5.1.3.8. A minőségbiztosítás a közoktatásban . . . . .	371
5.1.3.9. A felsőoktatás minőségbiztosítása . . . . .	373
5.1.3.9.1. Az akkreditáció válsága. . . . .	373
5.1.3.9.2. A gazdasági szféra minőségi elvárásai a felsőoktatással szemben – egy empirikus vizsgálat tanulságai . . . . .	378
5.1.3.9.3. A felsőoktatási minőségpolitika az új törvényben . . . .	382
5.1.4. Gazdaságosság, eredményesség és hatékonyság . . . . .	386
5.1.4.1. Egy kis fogalommeghatározás . . . . .	386
5.1.4.2. Az oktatás hatékonysága nemzetközi összehasonlításban . . . . .	389
5.1.4.2.1. Az egy oktatóra jutó tanulólétszám . . . . .	391
5.1.4.2.2. Az oktatás költségei. . . . .	395
5.1.4.2.3. A népesség iskolázottsága . . . . .	398
5.1.4.2.4. A népesség iskolázottságának eredményessége . . . . .	399
5.1.5. Szabadság és választhatóság . . . . .	401
5.1.6. Átláthatóság és elszámoltathatóság. . . . .	402
5.1.7. Kiszámíthatóság, stabilitás – adaptivitás, alkalmazkodóképesség. . . . .	403
5.2. Az oktatáspolitikai eszközök. . . . .	404
5.2.1. Törvények, jogszabályok . . . . .	404
5.2.2. Tartalmi szabályozás és a vizsgarendszer . . . . .	405
5.2.3. Oktatókutatás . . . . .	407
5.2.4. Finanszírozás . . . . .	409
5.2.4.1. Ki miért fizeti az oktatást? . . . . .	410
5.2.4.1.1. Az oktatás egyéni haszna – azaz miért fizet az egyén? . . . . .	410
5.2.4.1.2. Mit és miért fizet a munkaadó? . . . . .	413

---

5.2.4.1.3. Az állami szerepvállalás magyarázatai . . . . .	414
5.2.4.1.4. És a nem állami fenntartó? . . . . .	418
5.2.4.1.5. Az adományozók . . . . .	430
5.2.4.2. Az oktatás forrásainak megoszlása . . . . .	431
5.2.4.3. A finanszírozás módszerei . . . . .	432
5.2.4.4. A hazai közoktatás finanszírozása . . . . .	436
5.2.4.5. A hazai felsőoktatás finanszírozása . . . . .	444
5.2.4.5.1. A felsőoktatás állami finanszírozása . . . . .	447
5.2.4.5.2. A felsőoktatás kiadásai és bevételei . . . . .	451
5.2.4.5.3. A felsőoktatási ráfordítások forrásmegoszlása . . . . .	459
5.2.4.6. A felnőttképzés. Az élethosszig tartó képzés finanszírozása. . . . .	460
<b>6. Befejezésül . . . . .</b>	<b>463</b>
<b>7. Irodalom . . . . .</b>	<b>465</b>